

Bolile costumului de teatru

Nu aş vrea să schitez aici o istorie sau o estetică, ci mai degrabă o „patologie” sau, dacă preferaţi, o morală a costumului de teatru.

Voi propune câteva reguli foarte simple care ne vor permite, probabil, a judeca dacă un costum este bun sau prost, sănătos sau bolnav. Îmi trebuie la început să stabilesc fundamentul pe care-l voi da acestei morale sau acestei sănătăţi. În numele a ce vom decide de a judeca costumele unei piese? Se va putea răspunde (şi epoci întregi au făcut-o): adevărul istoric sau bunul gust, fidelitatea detaliului sau plăcerea ochiului. Din partea mea, eu propun alt criteriu de judecată: criteriul piesei însăşi...

Orice operă dramatică poate şi trebuie să se reducă la ceea ce Brecht numea „semnificaţia ei socială”. Această semnificaţie care există în străfundurile oricărei piese, trebuie să fie descoperită şi pusă în valoare de regizor. El are la dispoziţia sa ansamblul tehnicilor teatrale: jocul actorilor, mizanscena, mişcarea, decorul, lumina şi în mod special, costumul. Aceasta vrea să spună că noi vom da costumului un rol pur funcţional şi că această funcţiune va fi mai mult de ordin intelectual decât plastic sau emoţional. Deci, tot ceea ce într-un costum întunecă claritatea acestui rol sau falsifică sensul social al spectacolului este rău. Din contră, tot ceea

ce prin forme, prin culori sau substanţă ajută la lectura acestei semnificaţii este bun. Costumul trebuie să-şi păstreze valoarea sa de pură funcţiune, el nu trebuie nici să înăbuşe, nici să umfle piesa. Când un costum devine un scop în sine, el începe să devină condamnat. Costumul este dator piesei un oarecare număr de prestări: dacă una din aceste prestări de serviciu se dezvoltă exagerat (dacă servitorul devine mai important decât stăpînul) atunci costumul este bolnav, el suferă de hipertrofie. Boala de bază este hipertrofia funcţiunii istorice — sau verismul arheologic. Trebuie să ne reamintim că există două feluri de istorii: o istorie inteligentă, care ştie să regăsească tensiunile profunde, conflictele specifice trecutului. Istoria superficială reconstituie mecanic anumite detalii anecdotice. Costumul de teatru a fost mult timp un cimp de predilecţie pentru diverse exerciţii ale acestei istorii. Costumul bun, chiar şi cel istoric, este un anumit grad al veridicităţii, sub care nu trebuie să coborîm, altfel riscăm să distrugem totul. Costumul verist, aşa cum poate fi încă văzut în anumite spectacole, atinge culmile absurdului: adevărul întregului este şters de exactitudinea detaliilor. Actorul dispăre sub grija costumierului pentru nasturi, cute sau a perucilor. Costumul verist produce implacabil următorul

efect : vedem că este adevărat și totuși nu putem crede. O a doua boală, de asemenea, foarte răspândită, este maladia estetică, adică hipertrofia unei frumuseți formale fără nici un raport cu piesa. Desigur ar fi lipsit de judecată dacă am neglija în costum valorile strict plastice : gustul, bucuria, echilibrul, absența vulgarității și chiar căutarea unei anumite originalități. Dar prea des aceste valori necesare devin un scop în sine și din nou atenția spectatorului este atrasă de la sensul spectacolului și concentrată în mod artificial asupra unei funcțiuni parazitare : vom putea vedea atunci un admirabil teatru estetizant, dar care n-are nimic a face cu un teatru omenesc (închinat omului). Costumul nu are sarcina de a seduce ochiul ci de a-l convinge. Costumierul trebuie să ezite de a fi pictor sau mare croitor și dacă este pictor de meserie el trebuie să-și uite condiția sa în clipa când devine creator de costume. Există, dealtfel, un obicei modern care rezumă această hipertrofie a esteticului. Este fetișismul machetei (expoziții, reproduceri). De obicei macheta de costum nu ne spune nimic asupra costumului pentru că îi lipsește experiența esențială : aceea a materiei și aceea a spațiului. A vedea pe o scenă „costume-machete“ nu este un semn bun. Nu vrem să se înțeleagă că spun că macheta nu este necesară, dar ea este o operațiune strict

pregătitoare care nu interesează decât pe scenograf și pe croitor.

Macheta ar trebui să fie total distrusă pe scenă, aici guvernează alte reguli. Macheta trebuie să rămână un instrument, nu să devină un stil.

În sfârșit, cea de a treia boală a costumului de teatru este hanul : hipertrofia somptuoasă. Este o boală foarte frecventă în societatea noastră, unde teatrul este întotdeauna obiectul unui contract între spectator, care dă banul său pentru a asista la spectacol, și directorul care vrea să-i restituie acești bani în forma cea mai vizibilă. În mod evident costumul devine mai plătit decât creația. Lunde este teatrul într-o asemenea gândire ? Bineînțeles, nicăieri : oribilul cancer al bogăției l-a devorat în întregime. O astfel de gândire presupune un stadiu infantil al spectatorului cărui i se neagă, la un loc, orice spirit critic și orice imaginație creatoare.

Trebuie să refuzăm să acredităm minciuna. În teatru nimic nu trebuie să fie ascuns. Aceasta decurge dintr-o regulă morală foarte simplă care a produs întotdeauna marele teatru : trebuie să avem încredere în spectator, să-i cedăm lui puterea de a crea el însuși bogăția, de a transforma cirpa în mătase și minciuna în iluzie.

Traducerea DINU CERNESCU

